

**РОЗГЛЯД ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН, БЕЗПОСЕРЕДНЬО
ПОВ'ЯЗАНИХ З ВЧИНЕННЯМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА,
ЯК СКЛАДОВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Євтушенко Дар'я Сергіївна

*доктор філософії зі спеціальності Право (PhD),
старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Впровадження правового режиму воєнного стану тягне за собою перегляд норм, які стали традиційними для держави за звичайних умов її існування. Значна кількість процедур, які упродовж років впроваджувалися, вдосконалювалися з метою поліпшення їх реалізації з боку уповноважених суб'єктів та зручності з боку суб'єкта звернення, знайшли своє законодавче закріплення як у «базових» нормативно-правових актах, так і «додаткових», з огляду на сферу застосування останніх. Під час дії правового режиму воєнного стану деякі процедури здобули нову форму, відбувся поділ на «звичайну» (унормовану, традиційну для звичайних умов існування держави) та «спрощену», враховуючи складнощі, з якими зіштовхнулися уповноважені на реалізацію таких процедур суб'єкти. А деякі процедури залишилися незмінними, тобто сутність реалізації яких є незмінною за будь-яких умов. Тож, варто розглянути чи відбулися зміни у поданні звернень громадянами до правоохоронних органів, в т.ч. й тих, що безпосередньо пов'язані з вчиненням домашнього насильства, та у процедурі розгляду таких звернень останніми? Визначені питання набувають актуальності з огляду на те, що як за звичайних умов існування держави, так і у період дії правового режиму воєнного стану, запобігання та протидія домашньому насильству залишається одним з важливих напрямків діяльності правоохоронних органів в Україні.

До нормативно-правової «бази», яка охоплює норми, безпосередньо пов'язані із зверненням громадян до державних органів, в т.ч. й правоохоронних, в цілому, а також щодо здійснення актів домашнього насильства, допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства, повідомлення щодо існування підстав вважати, що має місце домашнє насильство щодо третіх осіб, належать: Основний Закон України – Конституція України, Закон України «Про звернення громадян», Рішення Конституційного Суду України від 25.12.1997 р. № 9-зп, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Постанова КМУ

«Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» та ін.

Чи забезпечується право громадян на звернення до правоохоронних органів у період дії правового режиму воєнного стану? Відповідаючи на це питання, варто звернути увагу на те, що законодавець передбачив забезпечення такого права як для громадян України так і для іноземців та осіб без громадянства (окрім випадків, визначених Основним Законом, законами чи міжнародними договорами), закріпивши відповідні норми у Конституції України¹. Так, у ст. 26 законодавець наголошує на рівність такого права для визначених вище категорій осіб, а у ст. 40 передбачає право на звернення, робить акцент на форми такого звернення, а саме: а) індивідуальне; б) колективне, а також визначає порядок надання звернення, виділяючи можливість надання: а) особисто (під час особистого прийому у компетентному розглядати відповідне звернення органі); б) направлення звернення, виключаючи обов'язковість особистого прийому для його подання, акцентуючи увагу право особи отримати відповідь від компетентного органу на її звернення в установленому законом порядку та строки. Варто звернути увагу і на те, що у ст. 64 Конституції закріплюється неможливість обмеження права на звернення в особливий період існування держави – в умовах воєнного стану та надзвичайного стану.

Відповідно до Закону України «Про звернення громадян»² громадяни, а також особи, які не є громадянами але законно перебувають на території України (якщо інше не передбачено міжнародними договорами) мають право на звернення до будь-яких органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян та ін. (ст. 1). Так, до суб'єктів розгляду звернень належать і правоохоронні органи. Формами звернень, які виділяє законодавець при цьому є: а) пропозиції (зауваження); б) заява (клопотання); в) скарга. Варто зазначити, що і порядок надання звернень до уповноважених суб'єктів має декілька форм (усну та письмову), які мають свої особливості. Усне надання звернення, в т.ч. й до правоохоронних органів, полягає в усному викладенні змісту звернення: а) на особистому прийомі, як вже зазначалося раніше; б) з використанням засобів телефонного зв'язку, звернувшись на «Гарячу лінію» уповноваженого на розгляд її звернення органу або ж до комунікаційного центру визначеного органу, виклавши таким способом зміст відповідного звернення. Письмове звернення, реалізація якого набуває особливого значення (як і, наприклад, звернення за допомогою засобів телефонного зв'язку) під час дії правового режиму воєнного стану, з огляду на зручність для осіб, які потребують реалізувати своє право на звернення, але за певних обставин не мають можливості зробити це особисто, також має декілька форм, які визначає законодавець, а саме: а) через використання послуг поштового зв'язку на

¹ Конституція України : Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

² Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 року № № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

адресу уповноваженого на розгляд звернення органу; б) звернення мережею Інтернет або ж електронні звернення (використовуючи засоби електронного зв'язку); в) передання звернення не особисто, а через уповноважену та те особу. Тож право на звернення, безпосередньо пов'язаного із вчиненням домашнього насильства не є винятком для розгляду, але й набуває особливого значення з огляду на те, що невчасний розгляд таких звернень або невчасне реагування на них може призвести до завдання особою-кривдником шкоди життю чи здоров'ю особі (особам), щодо якої (яких) вчиняється або може бути вчинене домашнє насильство.

Розгляд звернень, безпосередньо пов'язаних із вчиненням домашнього насильства, правоохоронними органами як складова адміністративної діяльності останніх передбачає оперативне реагування на випадки домашнього насильства або ж якщо є достатні підстави вважати, що такі дії можуть бути вчинені. У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»³ в статті, що закріплює основні засади запобігання та протидії домашньому насильству, законодавець звертає увагу, що однією із основних засад є «належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» (ст. 4, п. 1.2 Закону). Перелік суб'єктів, які здійснюють заходи у визначеній сфері також знайшов своє законодавче закріплення у ст. 6 розділу I та у розділі II цього ж Закону. Законодавець також визначає право потерпілих осіб на звернення до відповідних суб'єктів, що уповноважені на розгляд їх та здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (ст. 21 п. 1.2 Закону), акцентуючи увагу на право на звернення до правоохоронних органів та суду з метою притягнути особу-кривдника до відповідальності з можливістю застосування до останніх спеціальних заходів протидії домашньому насильству (ст. 21, п. 1.10 Закону). При цьому законодавець визначає і порядок звернення постраждалих осіб: а) особисто; б) через законного представника.

Варто умовно поділити звернення, безпосередньо пов'язані із вчиненням домашнього насильства, в т.ч. й до правоохоронних органів, за суб'єктом: загальний суб'єкт (визначався при зазначенні переліку осіб, яку мають право на звернення відповідно до чинного законодавства) та особливий суб'єкт (звернення та повідомлення про вчинення домашнього насильства відносно дітей). Щодо другої категорії звернень, то у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» можна знайти вказівку на те, що для розгляду таких звернень існує особливий порядок, з посиланням на Постанову КМУ «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»⁴, у якій, в свою чергу, визначається три шляхи виявлення «дитини, що перебуває у складних

³ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

⁴ Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#n13>

життєвих обставинах», а саме: а) звернення особисто дитиною; б) звернення підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, міжнародних неурядових організацій, фізичних осіб, які надають соціальні послуги, фізичних осіб-підприємців, громадян України, іноземців, осіб без громадянства в інтересах дитини; в) отримання відповідної інформації у процесі реалізації «професійних або службових обов'язків посадовими особами, працівниками суб'єктів» (п. 4 Постанови). При цьому законодавець звертає увагу на те, що такі звернення можуть подаватися до будь-якого суб'єкта з метою захисту прав, інтересів дитини, а також виділяє дві форми такого звернення: усна або письмова (в т.ч. із використанням засобів електронного звернення).

Таким чином, враховуючи все вищевказане, розгляд звернень громадян, безпосередньо пов'язаних з вчиненням домашнього насильства, як складова адміністративної діяльності правоохоронних органів зберігає свою важливість як за звичайних умов існування держави, так і у період дії правового режиму воєнного стану, при цьому останній дав поштовх до перегляду існуючих процедур, інструментів їх реалізації з кореляцією їх особливостей з існуючими умовами, новими викликами, які виникли перед державою та суспільством, до перегляду існуючих норм та пошуків вирішення нових проблем. Розгляд звернень правоохоронними органами, в т.ч. пов'язаних із вчиненням домашнього насильства, потребує особливої уваги, оперативного реагування на такі звернення, в порядку, визначеному законодавством, з метою захисту прав людини, недопущення завдання шкоди здоров'ю та її життю, притягнення до відповідальності винних осіб.